

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 221. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771560101152/facsimile.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

INDLEDNING.

I.

I den Daabsritus, der blev stadfæstet i Luthers Taufbüchlein 1524, og som danner Grundlaget for det danske Ritual i den autoriserede Haandbog 1538, foretager Præsten Djævluddrivelsen ved to forskellige Formularer. Den første, hvormed Daabshandlingen indledes, lyder: „*Far herud du urene Aand, og giv den Helligaand Rum*“, den anden, med hvilken Præsten — efterat Korsbetegnelsen er foretaget og to Bønner bedte — formeligt besværges Djævlén, i den treenige Guds Navn, at forlade Barnet, lyder: „*Jeg besværges dig du urene Aand i Navn Faders, og Søns, og Helligaands, at du udfarer og viger fra denne Jesu Christi Tjenere N. Amen*“ (se Bind I, S. 103—4).

Disse Formularer, der er en Arv fra den katolske Ritus, men ingen Hjemmel har i Biblen, havde de Reformerte som bekendt opgivet, mens Luther holdt dem i Hævd. Ikke saaledes, at han — som ældre og yngre lutheranske Theologer (se f. Ex. Engelstoft, Liturgiens Hist. S. 194) — kun betragter Exorcismen som en symbolsk Hentydning til Arvesynden, men saaledes, at han opfatter den i egentlig Forstand som en Djævluddrivelse, der forudsætter en Djævlébesættelse: „Ethvert Barn, der kommer til Verden, er født i Djævlens Rige“, hedder det i en af hans Prædikener, først ved Daaben „maa Djævlén vige og fare ud“ (Erlangen-Udg. 2, 151). Og Haandbogens Ord lader — heller ikke i den danske Gengivelse — Tvivl tilbage. Her staar (se nærv.

Udg. Bind I, S. 101 L. 28 f.): Kirken bekender „med bestandige og utvivlagtige Ord for Gud, at *Barnet er med Djævelen besat*“.

Denne Opfattelse af Daaben bidrog imidlertid ikke blot til at uddybe Kløften mellem Lutheranere og Reformerte, men fremkaldte ogsaa indenfor de lutherske Kirkesamfund bitre Stridigheder, idet der ikke var faa, som — med de Reformerte — i Djævlbesværgelsen saa „ret papistisk Surdeig“. En saadan Strid havde i mange Aar hersket imellem den strengt ortodoxe Lutheraner *Justus Menius*, der 1529 var blevet Superintendent og Præst i Eisenach (senere tilige i Gotha), og hans Diakon *Georg Merula*. Denne havde omkr. 1530 hævdet, at Børnene ikke „var fangne i Djævlens Vold“ ved Fødselen, og at man derfor ikke skulde udføre nogen Djævlueudrivelse, men dette kætterske Standpunkt havde han senere maattet opgive (se *Justus Menius' Skrift* ndf. S. 244). I det Angreb, *Merula* en Snes Aar efter retter mod Exorcismen, har han efter *Justus Menius' Udsagn* ganske glemmt dette gamle Kætteri (*Schwermerey*), idet han holder sig til den egentlige Besværgelsesformular, som han paastaar ikke blot mangler Hjemmel i Skriften, men er direkte stridende mod denne; Ordet „jeg besværges“ kan nemlig efter hans Mening kun betyde „jeg tager Dig i Ed“, men Djævelen, som efter Kristi eget Udsagn er en Løgner, kan man ikke tage i Ed; den der „maner Djævelen paa Ed“, handler derfor mod Guds Ord. *Justus Menius* havde nu det vanskelige Hverv at vise Angrebets Uholdbarhed. Dette gør han, idet han til Exorcismens Forsvar hævder den noget tvivlsomme Grundsætning, at hvad der ikke er forbudt, er tilladt. Han skriver: „Det kan nok være, at Skriften intetsteds siger, at Profeterne, den Herre Kristus og Apostlene har brugt eller befalet at bruge Ordet besværge ved Djævlueudrivelse, men paa den anden Side kan man dog heller ikke nægte, at Skriften ingensinde og intetsteds antyder, at Profeterne, den Herre Kristus og Apostlene aldrig eller aldeles ikke har brugt dette Ord

eller har forbudt Brugen deraf" (jfr. ndf. S. 254 L. 9 f., den tyske Orig. Bl. D 3'). Altsaa — fortsætter han — maa Kirken have Frihed til at bruge det, og den, der berøver Kirken denne Frihed, gør sig formasteligt til dens Herre, medens han i Ydmyghed burde være dens Tjener (jfr. ndf. S. 259 L. 33 f.); han slutter (jfr. Udg. ndf. S. 266 L. 12 f.); Derfor er de, der saaledes angriber Kirkens hædvundne Skikke og volder Splid i Menigheden, nogle grove ulærde Kompaner, der kun dadler andres Gerninger for at skaffe sig selv Navn og Anseelse, men saadanne grove Fyre hører ikke hjemme i Gude-Hal, men i Stude-Stald.

Det er da med ublide Ord Justus Menius — som adskillige andre Reformatorer — prædiker „Fredens og Enighedens“ Evangelium.

II.

Justus Menius' Skrift udkom 1551 i Wittenberg¹ og er vistnok samme Aar blevet oversat paa Dansk af Palladius. At der var Grund til ogsaa i Danmark at offentliggøre en saadan Apologi for Djævluddrivelsen, er utvivlsomt: Synoden i Antvorskov 1546 maatte indskærpe Brugen af den lutherske Besværgelsesformular (Pontoppidans Annaler III, 293), og paa Bispemødet 1555 paalægges det Præsterne ikke at udelade denne (Kirkehist. Saml. 5. R. I, 652). Aarhundredet igennem maa Højkirken kæmpe mod lutheranske Rebeller, der volder Tvivl og Forargelse indenfor Menighederne ved ikke at ville underkaste sig det autoriserede Daabsritual: 1567 dømmes Præsten i Stege, Mester *Iver Bertelsen*, til at have sit Embede forbrudt, fordi han ikke havde fundet det ret at foretage Exorcismen, da han var „blevet adspurgt af frugtsommelige Kvinder, om det skulde troes, at Børnene før Daaben ere besatte" (Kirkehist. Saml.

¹ Dets Titel er: *Vom Exorcismo. Das der) nicht als ein zeuberischer Greuel zuerdammen/ sondern in der gewöhnlichen Action bey der Tauffe/ mit Gott und gutem Gewissen/ wol gehalten werden möge. Justus Menius. Wittenberg. 1551.*